Illés Lajosné: Pedagógiai reformok és innovációk a XXI. század küszöbén

Sapientia omnibus mobilibus mobilior - ez a felirat fogadta az *Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság (CESE) 14. tudományos kongresszusának* résztvevőit Madridban. Az 1990. június 2. és 7. között a Nemzeti Nevelési és Távoktatási Egyetemen (Universidad Nacional de Educacion a Distancia) rendezett kongresszus szervezője és házigazdája *José-Luis Garcia Garrido*, a madridi egyetem rektorhelyettese volt.

A kongresszus valóban az említett latin mondás - miszerint a bölcsesség, a tudomány minden mozgás rugója - szellemében zajlott. A plenáris üléseken és a hat munkacsoportban széles körű viták bontakoztak ki, amelyek során nagy gondot fordítottak az összehasonlító pedagógia, mint tudomány nemzetközi eredményeinek elméleti és gyakorlati hasznosítására. Az értékváltozások korában ugyanis az összehasonlító pedagógia egyik legégetőbb problémája, hogy a gyors iramban változó körülményekre, kihívásokra miképpen reagáljon, vagyis milyen reformokat, újításokat hozzon a neveléstudomány a *XXI. század küszöbén*.

A megnyitó plenáris ülésen *Mariano Artés* professzor, a madridi egyetem rektora köszöntötte a nemcsak Európából, hanem mind az öt kontinensről érkezett 245 küldöttet. A bevezető előadást a CESE elnöke, *Henk Van Daele* tartotta. Rámutatott arra, hogy az Európai összehasonlító Pedagógiai Társaság kétévenként rendezett kongresszusai már eddig is hozzájárultak az európai integráció, az Európa-Ház megvalósításához. Külön kiemelve az 1988 nyarán Bu~dapesten tartott 13. kongresszust, amelynek témája „A Nevelés célja és feladatai személyiségfejlesztés - nemzetközi összehasonlításban" volt. Mint mondotta, ez volt az a kongresszus, amely nagymértékben hozzájárult az egyetemes pedagógiai gondolkodás elmélyítéséhez, Kelet- és Nyugat Európa tudományos kutatóinak, pedagógusainak jobb együttműködéséhez.

A plenáris üléseken több értékes előadás hangzott el. *Eduardo Portella*, az Unesco főtitkárhelyettese, Brazília oktatási és kulturális ex minisztere „Az UNESCO szerepe az összehasonlító pedagógia fejlesztésében" címmel tartott előadást. Elmondta, hogy az UNESCO az oktatásügyi kö1tségvetés keretében jelentős mértékben megnöveli az összehasonlító pedagógiai kutatásokra és a távoktatásra szánt összegek arányát. Az integrált nevelési rendszer koncepciójában a távoktatást az iskolai oktatással egyenrangú tényezőként kezelik, mivel az iskolai nevelés nem lehet öncélú, hiszen az a feladata, hogy az új nemzedéket egy életen át tartó permanens képzésre és művelődésre készítse fel. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára hivatkozva leszögezte, hogy a neveléshez és kultúrához való jog, ezen belül a felnőttoktatásban való részvétel joga mindenkit megillet, amelynek gyakorlása szorosan összefügg a társadalom politikai, kulturális, művészeti és tudományos életében való demokratikus részvétellel. Az összehasonlító pedagógiai kutatások szervezeti és tartalmi fejlesztése igen fontos szerepet tölt be a világ szellemi energiáinak tömegméretű feltárásában. A nemzetközi együttműködés különböző formái és szervezetei - köztük a CESE - sokat tehetnek e feltárás érdekében, s ezen túlmenően Európa népeinek összefogásában. A főtitkárhelyettes felhívta a hallgatóság figyelmét a Nemzetközi Nevelésügyi Szervezet könyvtárában fellelhető rendkívül értékes dokumentumokra, a világ egyes országainak oktatási jelentéseire, pedagógiai újításaira, nemzetközi tapasztalatainak leírására, az új trendek komplex elemzésére.

Börje Holmberg svéd professzor, a Németországban székelő Hageni Távoktatási Egyetem Központi Kutató Intézetének igazgatója elemezte a különböző országok egyetemein folyó távoktatás módszereit és struktúráját. Elmondta, hogy a Madridi Távoktatási Egyetemet 1972-ben létesítették az angol Nyílt Egyetem (Open University) mintájára. Ez napjainkban a legtekintélyesebb és legnagyobb távoktatási egyetem, melynek 120 ezer hallgatója van. Ismertette azokat a strukturális reformokat, amelyeket elsősorban Nagy-Britanniában és Svédországban vezettek be. Összehasonlította az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában

folytatott kutatások szerepét a távoktatásban, és áttekintette e kutatások főbb területeit (tanulási technikák, pedagógus továbbképzés stb.), a különféle módszerek hatékonyságának a mérését, a tervezés és a teljesítés mechanizmusait, a hallgatók arányát, a pénzügyi rendszert.

Wolfgang Mitter professzor, a Frankfurt am Main-i Nemzetközi Neveléstudományi Kutató Intézet Igazgatója - a CESE 1981-1985. évekbeli elnöke, a budapesti kongresszus támogatója és inspirátora: - "Nevelésügy az Egyesült Európában: változások és perspektívák a XXI. század küszöbén" című előadásában a világméretű társadalmi és gazdasági folyamatok tükrében vizsgálta az összehasonlító pedagógia szerepét, a Nyugat európai és a Kelet európai oktatási rendszerek közös és eltérő vonásait.

Rámutatott arra, hogy milyen jellegű és minőségű kölcsönhatások érvényesülnek a társadalmi és kulturális viszonyok, a technikai és más tényezők, a nemzeti sajátosságok és hagyományok, a nemzetközi feltételek és a nevelés között. Az összehasonlító pedagógia alkalmat kínál az elmúlt 40 év makroszintű történéseinek összemérésére, a nemzetközi oktatási vonulatok figyelemmel kisérésére, érte1mezésére és elemzésére, a hasznos és progresszív tapasztalatok összegyűjtésére, a trendek, a globális problémák progmosztizálására. Emlékeztetett arra, hogy már két évve1 ezelőtt, a budapesti kongresszuson sikerült a „kelet-nyugati hídverés", de akkor még nem mertük remélni, hogy 1989-ben nagyobb megrázkódtatás nélkül Európa: két szektora ilyen jelentősen közeledik egymáshoz, és hogy napjainkban ilyen közel kerülünk legfőbb célunk: egy egységes Európa megvalósításához, amelyben a humanizmus szellemében nevelhetjük az ifjú nemzedéket.

Bertrand Schwartz, a francia munkaügyi miniszter a szakmai átképzésről és a képzésben jelentkező új orientációkról beszélt. Elmondta, hogy napjainkban változnak az egyes képzési ágak, képzési szintek és oktatási tagozatok arányai. A munkaerőstruktúra tervezésében alapvető követelmény a társadalmi és gazdasági folyamatok fokozottabb figyelembevétele, a társadalmi munkamegosztás jövőbeni alakulásából fakadó követelmények komplex vizsgálata. így pl. a képzési mennyiség növelése látszik indokoltnak a közgazdasági, jogi, közigazgatási, egészségügyi és pedagógusképzésben. Az *Európai Közösséghez* tartozó országok oktatásügyi szervei 1989 óta gondoskodnak a mobilizálható munkaerő közvetítésről munkaerő pótlására ahol erre szükség van. Ifjúsági képzési programok és az Európai Közösség modern nyelvoktatási programja biztosítja, hogy a fiatalok *külföldi munkaadók* közreműködésével gyakorlati munkatapasztalatokat szerezzenek különféle munkaterületeken (vállalatoknál, üzemeknél stb.). Így ismerkedhetnek meg a résztvevők azzal, hogy milyen elhelyezkedési lehetőségeket biztosít számukra a jövőben a közös piacban való részvétel. Rámutatott arra is, hogy Franciaországban nagy gondot jelent a fiatalok szakmai és társadalmi beilleszkedése. 1989-ben 40 ezer alacsony iskolai végzettségű fiatal kapott kiegészítő képzést. A költségek háromnegyed részét az állam, egynegyed részét az adott oktatási intézmény fedezte. Külön bizottságot jelöltek ki a kiegészítő képzést nyújtó intézmények munkájának felmérésére és támogatására. Az átképzés és a továbbképzés lassan a képzési terület egynegyedét foglalja el. Egyre több ember élet- és munkakörülményeit, valamint képzésének útját befolyásolja lényegesen a továbbképzési kínálat lehetősége. A tervek szerint 2000-re az érettségiző korosztály 74%-a fog érettségi vizsgát tenni. A legfontosabb intézkedés az oktatási intézmények felvevőkapacitásának a növelése.

A kongresszus kegyelettel emlékezett meg *Joseph Lawerys* londoni professzorról, aki 1981-ben hunyt el. Ő volt az Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság egyik első megalapítója és egyben első elnöke: 1961-től 1967-ig. Életét és munkásságát *Erwin H. Epstein*, a Missouri Egyetem professzora méltatta. Felidézte Lawerys üzenetét napjaink ifjúságához, miszerint „ki kell alakítania az emberiségnek a szabadságon, igazságon és egyenlőségen alapuló rendjét, meg kcl1 szüntetnie a népek és nemzetek közötti egyenlőtlenséget". Epstein professzor beszélt még az összehasonlító pedagógiai Kutatások felhasználásáról, ezen belül kifejtette, hogyan erősíthetjük meg a XXI. század küszöbén saját

szakterületeinket, mivel számos példát tudna felsorolni az összehasonlító pedagógiai kutatásokkal való visszaélésekre. Rámutatott az interkulturális tanulás jelentőségére a világ különböző társadalmai számára, valamint az oktatásügy területén megvalósítandó létfontosságú és radikális változtatások szükségességére.

Az egyes munkacsoportokban figyelemre méltó, izgalmas viták zajottak. Az *1. számú munkacsoport* koordinátora: *Ricardo Marin Ibanez*, a madridi egyetem professzora (titkára: *Irene Figuerido* prof.) volt. E csoport témája: az oktatási folyamat megszervezésének új koncepciói, különös tekintettel a nyílt egyetemre és a távoktatásra. A vita résztvevői egyetértettek abban, hogy a távoktatás a permanens nevelés rendszerének szerves része, a nyílt egyetem pedig nélkülözhetetlen eszköze, amely jelentős mértékben hozzájárul a gazdasági és a kulturális fejlődéshez, a társadalmi haladáshoz és a világ békéjéhez.

A *2. számú munkacsoportot Anne-Marie Goguel*, a Dijoni Egyetem professzora vezette (titkára: *Angel Gonzalez* prof.) „Az oktatási rendszerek irányításának és menedzselésének új szempontjai" című téma a pedagógiákról szóló jelenkori vitáik számos területét érintette: létezik-e egyáltalán jó iskola? A városi iskolák szükségszerűen személytelenek és alaktalanok? A fegyelmezetlenség, a konf1iktusok és az oktatás csökkenő színvonalának vádjai azon alapulnak, hogy nem sikerült az iskola, az egyetem szerepét kellőképpen elismertetni? Az iskolát nem szabad a társadalmi osztá1yokat reprodukáló helynek tekinteni, hanem olyan szervezeti egységnek, amely nem lezárt ismereteket nyújt, hanem felkészít az egész életre kiterjedő ismeretszerző tevékenységre. Korurukban az egyetemeknek tudományos és technológiai központokká, valódi "universitas"-okká kell szerveződniük.

A *3. számú munkacsoport* koordinátora: *J. Formosinho* portugál professzor (titkára: *Rosa Calatayud* prof.) volt. Itt azt a fontos kérdést vitatták meg, hogy milyen reformok és innovációk bevezetése szükséges az elemi iskolákban, sőt már az óvodákban. Megtudtuk: többek közt, hogy Európában már kilenc olyan „európai iskola" működik, amelyekben az óvodások is tanulnak idegen nyelvet az első idegen nyelvet 3 és fél éves korban, a második idegen nyelvet pedig 6 éves korban kezdik tanulni. A tanulók 3-4 nyelven beszélnek és idegen nyelven sajátítják el a történelmet és a földrajzot. Ilyen iskolákat találhatunk Belgiumban, Hollandiában, Angliában, az NSZK-ban és Olaszországban. A pedagógusok az Európai Gazdasági Közösség tagországaiból verbuválódnak. Fizetést saját országukból kapnak. Az elemi iskolában tanulnak a gyermekek anyanyelvet, matematikát, zenét, művészeti alapismereteket, testnevelést, környezetismeretet és hittant. Az egyes szekciókban a tantárgyak és a követelmények azonosak. A középiskola 4. osztályában kezdenek harmadik idegen nyelvet tanulni, és a történelmet, valamint a földrajzot idegen nyelven sajátítják el. A középiskola elvégzése után európai érettségit (baccalaureatust) szereznek, és bármelyik tagország egyetemén folytathatják tanulmányaikat. - Többen felvetették, vajon szükséges-e az elemi iskolában az informatika tantárgy tanítása. Az a vélemény alakult ki, hogy nem a komputerismeret a legfontosabb még akkor sem, ha „nyakunkon a XXI. század" , hanem az elemi készségek biztos megalapozása (érthető, világos beszéd, számolás stb.); megfelelő intuíció, szociális felelősségérzet kialakítása; felkészítés az egész életen át tartó tanulásra. Az a pedagógus, aki a gyermekek érdekeit tartja szem előtt és megtanítja őket az önálló munkára, az jobban felkészíti tanítványait az „informatizált társadalomra", mintha komputerismereteket tanított volna nekik. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az iskola bezárja kapuit a technika legújabb vívmányai előtt.

A *4. számú munkacsoportban*, amelynek koordinátora *Vittorio Telmon*, a bolognai egyetem professzora (titkára: *Concepción Gómez Ocana*) volt a középiskolákban, elsősorban a gimnáziumokban és technikumokban bevezetendő reformokról és innovációkról folyt a vita. Kelet és Nyugat-Európában egyaránt a legtöbb próbálkozás, útkeresés a 14-18 évesek iskolázása terén tapasztalható. A diákok egyre nagyobb számban kívánják folytatni tanulmányaikat a tanköteles koron túl is, egyrészt a fe1sőoktatásra előkészítő gimnáziu-

mokban, másrészt a szakmai képzést nyújtó középiskolákban. Azok a tanulók, akik sikeresen és megfelelő szinten végezték el a tanköteles kor isko1áit, minden nehézség nélkül átléphetnek a fe1sőoktatáshoz vezető középfokú intézményekbe. Bár felvételi vizsga nincs, a gimnáziumi képzést megfelelő szelekció előzi meg, ugyanis a tanulót az általános isko1a javaslatára veszik csak fel Franciaországban például a diákok a pályairányítási döntéstől függően a "munka világába" kerülnek, vagy a középfokú oktatás második szakaszában (deuxième cycle de l'enseignement secondaire) folytathatják tanulmányaikat. A legtöbb gondot Európa szerte a jól képzett, diszponibilis szakmunkások és technikusok képzése okozza. Ennek előfeltétele, hogy valamennyi tanuló a kötelező iskoláztatása végéig olyan szakmai oktatásban részesüljön, amely előképzés egy mesterség, egy adott foglalkozás elsajátításához. Azonban nem mindenütt végzik el előzetesen a munkaerő-utánpótlás és szükséglet kellő felmérését, s ezért némely európai országban fennáll a szakközépiskolából kikerülő fiatalok potenciális munkanélküliségének a nagy veszélye. Ezért is szükséges az eredmények és problémák gondosabb összehasonlító elemzése.

Az *5. számú munkacsoport* koordinátora *Guy Neave*, a londoni egyetem összehasonlító pedagógiai tanszékének vezetője (titkára: *Francisco Pedro* prof.) volt. E szekció témája: a fclsőoktatási intézményekben megvalósítandó innovációk és reformok. Kimutatták, hogy míg 1970 és 1982 között a világ lakossága 34%-kal növekedett. a tanulók száma 39%-kal ezen belül az egyetemi és főiskolai hallgatók száma 78%-ka1. A növekvő hallgatói létszám együtt jár az oktatás tömeges jellegűvé válásával. Nő az igény a felsőoktatás iránt, még ha az jóval nagyobb anyagi és személyi ráfordításokat igényel. Az Erasmus program keretében az 1989/90-es tanévtől kezdve az Európai Gazdasági Közösség ún. "tanulmányi krediteket" vezet be a hallgatók mobilitásának elősegítése érdekében. Ezek a kreditek valamennyi tagállamban érvényesek, harmadévet, szemesztert vagy tanévet zárnak le. A diplomát az összegyűjtött kreditek alapján ítélik oda. Az EGK országaiban kb. hatmillió hallgató jár egyetemre. S mivel a diplomák elismerése még a tagországok hallgatóinál is esetleges és bizonytalan, az 1994-95-ös tanévig tartó kísérleti program a hallgatók mobilitásának megkönnyítését szolgálja. Az Erasmus-programot, amelyről nem csak ebben a munkacsoportban esett sok szó, mivel hatékonyan mozdítja elő a felsőoktatási intézmények között a hallgatók cseréjét - jelenleg öt tanulmányi területre korlátozzák: történelem, orvostudomány, vegyészet, üzemgazdaságtan és vállalatvezetés. Az 1990-91-es tanévben kiterjesztik az idegen nyelvekre, a jogtudományokra, a különféle műszaki tudományokra is. Az NSZK-ban élő hallgatók elsősorban az angol (40,8%) és a francia (44%) egyetemeken szeretnék folytatni tanulmányaikat.

A *6. számú munkacsoport* volt a legnépesebb. Témája: Az európai integráció oktatási perspektívái: a kulturális hagyományok és a technológiai versenyképesség volt. E szekció koordinátora *Jürgen Schriewer*, a Frankfurt am Main-i Goethe Egyetem professzora (titkára: *Miguel Pereyra García* prof.). E munkacsoportban tartottam meg előadásomat a magyar oktatásügy "reformtörekvéseiről, Európához való felzárkózásunkról, haladó kulturális tradícióinkról. Többek közt elmondtam, hogy egész történelmünk során megfigyelhető az európaiság és magyarság szintézisének megteremtése, az egymást követő, különböző progresszív társadalmi, szellemi mozgalmaink, áramlásoknak szerves része volt. Az európai kultúra jelentős mértékben hatott a magyar oktatásügyre és Magyarország is adott értékeket az európai kultúrának. Erős hagyományt, folyamatosságot gyökereztetett itt meg már a X. század végétől a kereszténység, a latin nyelvű közigazgatás, a protestantizmus, a XVII. századi erdélyi tolerancia, a felvilágosodás, a XIX. századi reformkor, az 1848-49-es szabadságharc, a múlt századi polgári liberális eszmeiség. A XX. század tragédiákkal és veszteségekkel terhelt meg bennünket, de soha, egyetlen pillanatig sem vesztette el bázisát a haladásért folytatott küzdelmünk. Az elmúlt négy évtizedben a magyar oktatásügy monolitikus viszonyok közepette ugyan mélyrehatóan átalakult, de az Európához kapcsolódó évezredes nemzeti hagyományaink sem sorvadtak el, mint ahogy ez idő alatt is születtek

megőrzendő értékek, jórészt megújuló kisebb-nagyobb reformtörekvések eredményeképpen. Most mégis további radikális reformokat, strukturális és tartalmi átalakítást tesz szükségessé az Európához való felzárkózás, a demokratizá1ás az egész magyar nevelésügy terü1etén is. Előadásomat élénk figyelemmel kisérték. Számos kérdést tettek fel, e1sősorban az egyházi isko1ák status quo-járól, az alternatív iskolarendszerről, az idegen nyelvek oktatásáról, a nemzeti tanterv bevezetéséről, az egyetemi felvételi vizsgákról, a képzés hatékonyságának és minőségének emeléséről, a felnőttoktatásról, ezen belül a távoktatás intézményeinek működéséről.

A kongresszus utolsó napján *értékelték a munkacsoportok tevékenységét*. Megállapították, hogy a nevelés és oktatás társadalmi és gazdasági fontossága időszerűvé teszi a XXI. század előrelátható igényeit figyelembe vevő új trendek kidolgozását. Az egyes szekcióvezetők a korszerű európai műveltségirányzatainak tanulmányozására, az egymástól eltérő progresszív kultúrák, nevelési eljárások adaptálására hívták fel a kongresszus résztvevőinek figyelmét. Az összehasonlító pedagógia aktualitását többek közt az ifjú generációnak a jövendő európai civilizáció megteremtésére való felkészítésében látják. Elismeréssel nyilatkoztak a munkacsoportok vitaindító előadásairól, amelyeket olykor éles, de alapvetően egymás nézeteit toleráló, a világban végbemenő legfőbb nevelési-képzési folyamatok, megújító törekvések közös és eltérő vonásainak feltárásával és elemzésével segíteni kívánó hozzászólása is követte.

A záró plenáris ülésen került sor a *CESE közgyűlésére*, amelyen megválasztották az új Végrehajtó bizottságot. Ezt megelőzte egy öttagú jelölőbizottság (tagjai: *Ricardo Marin Ibanez, Aldo Visalberghi, Wolfgang Mitter, Margaret Sutherland, Illés Lajosné*) munkája. Az elnök ismét *Henk Van Daele*, a genfi egyetem professzora lett, aki megköszönte a spanyol szervezőbizottságnak a plenáris ülések és munkacsoportok előadóinak közreműködését, valamint a 14. kongresszusra készült kötet összeállítóinak munkáját. Itt osztották ki a 13. a budapesti kongresszus plenáris ülésein elhangzott beszédeket, a hat munkacsoport vezetőinek beszámolóit és a kongresszus résztvevőinek teljes névsorát és címét tartalmazó rendkívül értékes kötetét, melyet Bruxelles-ben adtak ki 1990-ben.

A kongresszus záróakkordjaként *Henk Van Daele* bejelentette, hogy az Összehasonlító Pedagógiai Társaságok Világszövetségének 8. kongresszusát *1991-ben Prágában*, a CESE 15. kongresszusát pedig *1992-ben Dijonban* rendezik meg.